

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Srovnání vlivu vojenských operací USA a SSSR v posledních měsících druhé
světové války na kapitulaci Japonska**

A Comparison of the Influence of US and USSR Military Operations in the Last
Months of World War II on the Capitulation of Japan

Olomouc 2022

Samuel Frengl

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jakub Martinec

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis:

Anotace

Jméno autora:	Samuel Frengl
Katedra, fakulta:	Katedra asijských studií, Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci
Název:	Srovnání vlivu vojenských operací USA a SSSR v posledních měsících druhé světové války na kapitulaci Japonska
Vedoucí práce:	Mgr. Jakub Martinec
Počet stran:	41
Počet znaků:	68 650
Počet titulů použité literatury:	27
Počet příloh:	1
Klíčová slova:	Japonsko, USA, SSSR, atomové bomby, Hirošima, Nagasaki, Kwantungská armáda, 2. světová válka, Válka v Tichomoří, Sovětsko-japonská válka

Cílem této diplomové práce je popsat a srovnat vliv vojenských operací USA a SSSR namířených proti Japonsku během posledních měsíců 2. světové války a zhodnotit jejich vliv na kapitulaci Japonska a konec války. Zabývá se průběhem sovětsko-japonské války a poslední fází války v Pacifiku a následně porovnává dopad těchto operací na kapitulaci Japonska. Dalším cílem práce je tedy přinést odpověď na to, která z mocností přispěla svým válečným úsilím k ukončení války s Japonskem více. Je zde věnován i prostor sovětsko-japonským a americko-japonským vztahům před vypuknutím válečného stavu, následným politickým důvodům, které vedly k vyhlášení války, a také samotné kapitulaci Japonska.

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Jakubu Martincovi, za jeho podporu, cenné rady, ochotu, vstřícnost a velkou trpělivost.

Obsah

Ediční poznámka.....	6
Úvod.....	7
1. Sovětsko-japonská válka.....	8
1.1 Mezinárodní vztahy mezi SSSR a Japonskem před 8. srpnem 1945.....	9
1.1.1. Bitva u jezera Chasan	13
1.1.2. Bitva u řeky Chalchyn	14
1.1.3. Pakt o neútočení	15
1.1.4. Konference 2. světové války.....	16
1.2. Operace Srpnová bouře.....	17
2. Poslední měsíce války v Pacifiku mezi USA a Japonskem.....	20
2.1. Iwodžima	23
2.2. Okinawa	24
2.3. Americké bombardování.....	25
2.4. Plánovaná invaze na japonské ostrovy (Operace Downfall)	26
2.5. Atomové bombardování	27
3. Porovnání vlivu vojenských operací USA a SSSR proti Japonsku	29
Závěr	33
Summary	36
Seznam použité literatury	37
Seznam příloh	40
Přílohy.....	41

Ediční poznámka

V této práci pro přepis anglických, ruských a japonských jmen, kulturních a zeměpisných termínů využívám českou transkripci. Výjimku tvoří bibliografické údaje, které pochází z anglicky psaných zdrojů, kde ponechávám původní podobu zápisu.

Pořadí vlastních japonských jmen je pro lepší dohledatelnost v práci ponecháno v původní podobě japonského zápisu jmen, tzn. v pořadí příjmení – jméno. Zároveň u prvního výskytu důležitých japonských jmen a výrazů relevantních pro téma práce za jejich českou transkripcí v závorce uvádím přepis ve znacích. V případě, kdy to považuji za relevantní, uvádím pro lepší dohledatelnost a srozumitelnost i přepis znaků do latinky, a to výhradně u výrazů, které se od sebe v češtině a japonštině výrazně liší. Výjimku uvádění znaků tvoří geografická jména a názvy a termíny, které již v české slovní zásobě zevšedněly, např. Tokio, katana...

V textu pracuji se zjednodušeným pojmem Čína, který označuje území dnešní Čínské lidové republiky, i když jsem obeznámen s územními změnami a změnami názvů daných státních útvarů, ke kterým v průběhu 20. století docházelo. Dále při zmínce Čínské lidové republiky užívám zkratky ČLR.

Všechny cizojazyčné překlady textů jsou, není-li uvedeno jinak, mými vlastními překlady.

Citace a zápis bibliografických údajů jsou v práci uvedeny v souladu s citační normou

ČSN ISO 690: 2011.

Úvod

Můžeme se setkat s tvrzením¹, že svržení dvou atomových bomb na města Hirošima² a Nagasaki³ mělo velký podíl na kapitulaci Japonska a konec druhé světové války. Nasvědčuje tomu i fakt, že císař Hirohito kapitulaci Japonska oznámil již 15. srpna 1945, tedy ani ne týden po svržení druhé atomové bomby. Existuje však mnoho dalších faktorů, které konec války ovlivnily. Například 8. srpna téhož roku vyhlásil Japonsku válku i Sovětský svaz, který si během několika dní podmanil území okupované kwantungskou armádou (關東軍, *Kantógun*), což byla v té době jedna z posledních velkých bojeschopných složek japonského militaristického režimu. Je také nutno zmínit, že císař oznámil kapitulaci až šest dní poté, co byla na Japonsko svržena druhá atomová bomba – tedy týden po vyhlášení války Sovětským svazem, který za tu dobu efektivně paralyzoval většinu japonských vojenských složek v Mandžusku.

Vzhledem k popsaným okolnostem jsem se rozhodl ve své práci probádat a zmapovat vlivy vojenských operací Spojených států amerických⁴ a Sovětského svazu⁵ na kapitulaci Japonska v posledních měsících druhé světové války, následně je porovnat a v závěru přehodnotit, zda za motivací Japonska kapitulovat stálo opravdu především svržení atomových bomb, a následně poznatky prezentovat českému čtenáři, který s daným kontextem nemusí být podrobně obeznámen. Zkoumané období je pro potřeby práce vymezeno od počátku bojů o ostrov Iwodžima⁶, až po oficiální kapitulaci Japonska⁷. Zároveň se pro lepší uvedení do kontextu problematiky v práci věnuji i politickým a diplomatickým vztahům Japonska s USA a SSSR před vypuknutím války. Pro potřeby práce využívám vědecké metody dedukce, indukce, přímou metodu historickou a analýzu.

V úvodní kapitole se zaměřuji výhradně na Sovětský svaz a Japonsko. Rozebírám mezinárodní situaci mezi těmito dvěma národy od navázání vzájemných diplomatických styků v roce 1925. Je zde věnován prostor i bitvě u jezera Chasan⁸ (張鼓峰事件, *Čókohó*

¹ Např. KUKLÍK, Jan, Jan KUKLÍK a Petr ČORNEJ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy. 4, Nejnovější dějiny*. Praha: SPN, 2005. ISBN 8072351753. s. 105–106.

² Šestého srpna 1945.

³ Devátého srpna 1945.

⁴ V textu dále využívám i zkratky USA.

⁵ V textu dále využívám i zkratky SSSR.

⁶ Od února/března 1945.

⁷ Druhého září 1945.

⁸ Konflikt probíhal od 29. července do 11. srpna 1938.

džiken) a bitvě u řeky Chalchyn⁹ (ノモンハン事件, *Nomonhan džiken*), neboť oba konflikty souvisí i s následným sovětsko-japonským paktem o neútočení¹⁰. Zabývám se i Jaltskou a Postupimskou konferencí, které hrály důležitou roli v rozhodnutí SSSR vyhlásit válku Japonsku. V neposlední řadě se věnuji i samotnému průběhu a konci sovětsko-japonské války, jež je také někdy nazývána operace Srpnová bouře¹¹.

Ve druhé kapitole se zaměřuji na Spojené státy americké a Japonsko. Stejně jako v předchozí kapitole jsou zde pro lepší pochopení kontextu probírány diplomatické vztahy od období počátku druhé čínsko-japonské války až po útok na Pearl Harbor¹². V rámci kontextu je zde stručně popsán průběh války v Pacifiku až do počátků bojů o Iwodžimu, kterým je věnována samostatná podkapitola. Dále věnuji větší prostor i bojům o Okinawu, americké taktice bombardování strategických pozic na japonských ostrovech a samotnému svržení atomových bomb. Rozebírám ale i plánovanou americkou invazi na čtyři hlavní japonské ostrovy, která nakonec nikdy neproběhla.

V závěrečné kapitole jsou veškeré nasbírané poznatky a informace porovnány a přezkoumávám zde, jak moc velkou roli sehrály akce Sovětského svazu a Spojených států amerických na kapitulaci Japonska a jaký měly dopad na region východní Asie. Porovnávány jsou zde hlavně nejvýznamnější vojenské operace obou stran – např. operace Srpnová bouře (SSSR) a svržení atomových bomb (USA).

Cílem této diplomové práce je tedy především znovu přezkoumat význam vojenských operací USA a SSSR na kapitulaci Japonska a na základě vzájemného porovnání těchto operací zhodnotit jejich dopady na schopnost Japonska pokračovat ve válečném konfliktu. Za stěžejní bod této práce považuji přezkoumání všeobecně přijímaného předpokladu, že za konec války mohlo pouze atomové bombardování.

1. Sovětsko-japonská válka

Sovětsko-japonská válka byla velmi pozoruhodným konfliktem, který byl součástí druhé světové války. Jednalo se o boj, jehož příčiny bychom mohli nalézt již na přelomu 19. a 20. století, kdy se nově industrializované Japonsko snažilo dostat na ekonomickou,

⁹ Konflikt probíhal od 11. května do 16. září 1939.

¹⁰ Byl v platnosti od 13. dubna 1941 do 5. dubna 1945.

¹¹ Konflikt probíhal od 9. srpna do 3. září 1945.

¹² Proběhl 7. prosince 1941. Někdy uváděno i 8. prosince 1945.

technologickou a vojenskou úroveň západních velmocí, které si mezitím podmaňovaly kontinentální Čínu.

Právě v Číně vznikl první konflikt mezi carským Ruskem a Japonskem. Japonsko totiž usilovalo o získání vlivu nad územím tehdejší Korey, ze které si chtělo udělat de facto svou kolonii. Jako výsledek tohoto konfliktu mezi velmocemi Japonsko zahrnuo pod svou sféru vlivu nejen Koreu, ale i jižní část Mandžuska, které Japonsku na pevnině poskytovalo výhodnou strategickou polohu i přírodní bohatství.¹³ K dispozici mělo také jižní větev Východočínské dráhy (東清鉄道, *Tóšín tecudó*), která spojovala Chabrin s pevností Port Arthur a přístavem Dairen.¹⁴ Japonsko získalo také jižní část ostrova Sachalin. S postupem času se vztahy mezi zeměmi začaly velmi komplikovat, čemuž napomáhal fakt, že obě země po první světové válce začaly být ideologicky velmi odlišné. Carské Rusko se přeformovalo na levicový Sovětský svaz¹⁵, zatímco v císařském Japonsku postupně ve třicátých letech zavládl pravicový militarismus, a v zemi velmi často probíhaly levicové čistky a komunisté byli pronásledováni.

Snahu Japonska expandovat a podrobit si další ruské území můžeme ale vidět mnohem dříve než během 30. let 20. století, a to již v době formování Sovětského svazu během ruské občanské války¹⁶. V rámci tzv. sibiřské intervence (シベリア出兵, *Šiberia šuppei*) si Japonsko zabralo Amurskou oblast a celý Sachalin. Již v roce 1922 se však japonská armáda musela ze Sibíře stáhnout a v roce 1925 pak i ze severní části Sachalinu¹⁷. Po definitivním odchodu japonské armády z území Sovětského svazu obě země navázaly diplomatické vztahy, tedy v roce 1925. Právě tento rok ohraničuje počátek mého zkoumání.

1.1 Mezinárodní vztahy mezi SSSR a Japonskem před 8. srpnem 1945

Jak je zmíněno v úvodu této kapitoly, o diplomatickém a politickém styku mezi Japonskem a Sovětským svazem bylo možné hovořit až od roku 1925. To však neznamenal, že předchozí potyčky a neshody byly zapomenuty, právě naopak. Již ve dvacátých letech dvacátého století byl cíl japonské vlády upevňovat pozici v Mandžusku, které bylo Japonci chápáno jakožto vstupní brána na asijský kontinent.

¹³ Jedná se o rusko-japonskou válku, která probíhala mezi lety 1904–1905.

¹⁴ SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka. 1931–1945*. 1997. ISBN 8085983281. s. 17–18.

¹⁵ Vzniká 30. prosince 1922.

¹⁶ Probíhala mezi lety 1917–1922.

¹⁷ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha, Svoboda, 1986. ISBN 25-088-86. s. 410–412.

Strategie v tomto upevňování však byla nejasná.¹⁸ Japonské vládní a vojenské kruhy se během daného období rozhodovaly, kam se svojí expanzivní politikou směřovat – zda na severozápad na Sovětský svaz, nebo na jihozápad do Číny. Po tzv. Mukdenském incidentu¹⁹ (滿州事變, *Manšú džihen*), kdy došlo k de facto zabránění celé oblasti Mandžuska Japonskem, tato problematika nabrala na důležitosti a mezinárodní vztahy ve východní Asii začaly opět eskalovat.

Zajímavostí je, že od prosince roku 1932²⁰ Sovětský svaz navrhoval Japonsku uzavřít pakt o neútočení, avšak neúspěšně. Japonsko přišlo s protinabídkou demilitarizovat hranice (hlavně v oblasti sibiřsko-mandžuské fronty), s tím však zase nesouhlasil Sovětský svaz.²¹ Můžeme tedy dospět k závěru, že Mukdenský incident byl hlavní příčinou změny vzájemného postavení obou států. Pohraniční potyčky pak v tomto ohledu byly nejdůležitějším faktorem, který rozhodoval o vzájemných vztazích Japonska a SSSR.

Kathleen Barnes ve svém průzkumu z oblasti Mandžuska z roku 1935 shrnula situaci takto:

Hlavními body, ve kterých můžeme nalézt střet zájmů těchto dvou zemí, je prodej Východočínské dráhy, rybolov v severním moři²², Sachalin, obchodní vztahy, Mongolsko, Kominternu a pohraniční potyčky.²³

V roce 1931, kdy Japonsko obsadilo Mandžusko, se Sovětský svaz vůči tomuto kroku, k překvapení ostatních velmocí, nijak negativně nevyjádřil a zachoval k situaci neutrální postoj. Tento krok pravděpodobně do jisté míry poškodil význam i efektivitu Lyttonovy komise²⁴. Zároveň můžeme spekulovat i o skutečnosti, zda tento krok dále neovlivnil vypuknutí druhé světové války²⁵, dle mého názoru to však až moc přeceňuje rozhodnutí Sovětského svazu se k Mukdenskému incidentu nijak nevyjádřit.

¹⁸ SKŘIVAN, Aleš. s. 18.

¹⁹ Došlo k němu 18. září 1931. Šlo o Japonci zinscenovaný výbuch na mandžuské železnici, který měl dát vzniknout zámince obsadit území Mandžuska japonskou armádou.

²⁰ Dle Harriet Moore byl tento návrh Japoncům předložen Sověty již rok dříve, avšak teprve v prosinci roku 1932 začali Japonci na tuto nabídku oficiálně reagovat (MOORE, Harriet Lucy. *Soviet Far Eastern policy, 1931-1945*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1945. s. 24).

²¹ BARNES, Kathleen. *Japanese-Soviet Friction*. Far Eastern Survey [online]. 1935, 4(19), s. 148–152. ISSN 03628949. s. 151.

²² Je tím myšlena oblast kolem Sachalinu a Kamčatky, tzn. Ochotské a Beringovo moře.

²³ BARNES, Kathleen. s. 148.

²⁴ Komise sestavená na popud Společnosti národů, která měla přezkoumat celou situaci v Mandžusku. Japonsko po finálním vydání zprávy této komise odešlo ze Společnosti národů.

²⁵ TINCH, Clark W. *Quasi-War Between Japan and The U.S.S.R., 1937-1939*. World Politics [online]. 1951, 3(2), s. 174–199. ISSN 00438871. s. 175.

Sovětský tisk na rozdíl od státu jednal opačně. Japonsko za tento akt odsoudil a skoro stejnou měrou kritizoval i západní velmoci, které byly označeny za podněcovatele celého konfliktu v Mandžusku. Negativní chování tisku bylo Sovětským svazem podpořeno vojenskými přípravami v regionech na Dálném východě. Ty měly za cíl udělat z těchto oblastí obranyschopné regiony. Zároveň Sovětský svaz posílil posádku na území, jež hraničilo s Mandžuskem.²⁶ Japonská armáda reagovala obdobně, což dalo za vznik výše zmiňovanému problému – pohraničním konfliktům.

Od Mukdenského incidentu v roce 1931 až do roku 1934 bylo zaznamenáno 152 pohraničních incidentů mezi oběma zeměmi, a například v roce 1935 jich bylo 130.²⁷ Všechny konflikty v pohraničních regionech se značně lišily ve vážnosti a ztrátách na lidských životech a poskytovaly SSSR i Japonsku další možnosti jak se vzájemně urážet a obviňovat.²⁸ Dle mého názoru však právě kvůli těmto potyčkám ve 30. letech 20. století mezi Japonskem a Sovětským svazem nikdy nedošlo k oficiálnímu vyhlášení války, neboť tyto konflikty pravděpodobně sloužily hlavně k vzájemnému porovnání sil a neoficiálnímu rozdělení sfér vlivu v oblasti východní Asie. Svá tvrzení vyvozují na základě toho, jakým způsobem obě země nakonec vyřešily prodej severní části Východočínské dráhy a těžební koncese na Sachalinu. Oběma problémy se zběžně zabývám níže.

Kromě pohraničních potyček byl dalším bodem napětí mezi SSSR a Japonskem prodej železničních drah na území Mandžuska. Mezi lety 1933–1934 probíhala vyjednávání ohledně odkoupení severní části Východočínské dráhy Japonci, kteří po rusko-japonské válce tuto část dráhy nezískali, avšak vzhledem k obsazení Mandžuska nyní spadala do jejich sféry vlivu. Toto několikaleté vyjednávání bylo mnohokrát přerušeno jak kvůli pohraničním konfliktům mezi zeměmi, tak i kvůli celosvětovému dění (např. přijetí SSSR do Společnosti národů). Dne 23. května 1935 byly však po tříleté diskuzi mezi Sovětským svazem a loutkovým státem Mandžukuo²⁹ (満州国, *Manšúikoku*), za přítomnosti japonských poradců, podepsány tři dokumenty³⁰, které zpečetily podstoupení dráhy.

²⁶ Tamtéž. s. 175–176.

²⁷ BRIDGES, Brian. 'An Ambiguous Area': Mongolia in Soviet-Japanese relations in the mid-1930s. *Modern Asian Studies* [online]. 2020, 54(3), s. 730–758. ISSN 0026749X. s. 741.

²⁸ TINCH, Clark W. s. 176.

²⁹ Loutkový stát Japonska na území obsazeného Mandžuska. Byl vyhlášen v roce 1932, císařství poté roku 1934.

³⁰ První dokument se zabýval samotným převodem vlastnictví drah, druhý řešil platbu za převod a třetí řešil otázku kompenzací sovětským zaměstnancům dráhy.

Japonsko mělo zaplatit 140 miliónů jenů a k tomu přibližně 30 miliónů jenů v důchodech sovětským zaměstnancům dráhy. Šestina byla zaplácena v hotovosti ke dni podpisu, další šestina měla být vyplácena v průběhu následujících tři let a čtyři šestiny ceny dráhy měly být zapláceny ve zboží, také v průběhu následujících tří let. Po podepsání této smlouvy se vztahy mezi zeměmi na krátkou dobu zlepšily a uklidnily.³¹ Nasvědčuje tomu i fakt, že, Sovětský svaz byl první významnou mocností na mezinárodním poli, která uznala stát Mandžukuo.³² Co se však týče potyček na hranicích v oblasti Vnitřního Mongolska a rybaření Japonců v sovětských vodách, tak tyto spory byly vyřešeny až mnohem později.

Další oblastí, která vyvolávala pnutí mezi Japonskem a SSSR byl ostrov Sachalin. Zájem Japonska byl v této oblasti jasný – naleziště uhlí a ropy, která byla objevena na východním pobřeží ostrova kolem roku 1918. Již v roce 1925 po navázání vzájemných diplomatických vztahů Japonska a Sovětského svazu bylo rozhodnuto o základních bodech, jež rozdělovaly právo na těžbu. Japonsko získalo ropné a uhelné koncese i v severní oblasti ostrova a Sovětskému svazu odvádělo podíl ze zisku z vytěžených surovin. Jednalo se pravděpodobně o nejméně vypjaté řešení problému mezi Japonskem a SSSR ve 20. a 30. letech 20. století.³³

Po urovnání neshod týkajících se Východočínské dráhy a Sachalinu mělo dojít k projednání otázky rybolovu. V roce 1936 probíhala jednání za cílem vyřešení tohoto problému³⁴, avšak jak jsem zmiňoval výše, tak k němu došlo až později. Japonsko totiž v Berlíně 25. listopadu 1936 podepsalo s nacistickým Německem Pakt proti Kominterně³⁵ (防共協定, *Bókjó kjótei*). Sovětský svaz na pakt reagoval téměř okamžitě, neboť devátého prosince téhož roku odmítl ratifikovat novou osmíroční smlouvu na rybaření, která měla podpořit japonskou ekonomiku.³⁶

Následkem událostí z konce roku 1936 se vztahy mezi Japonskem a Sovětským svazem začaly opět zhoršovat. Na začátku července roku 1937 došlo k větším ozbrojeným potyčkám mezi japonskými a sovětskými jednotkami na řece Amur³⁷, které se týkaly nejasného vlastnictví říčních ostrovů na jih od města Blagoveščensk. Po incidentu

³¹ MOORE, Harriet Lucy. s. 24–72.

³² BRIDGES, Brian. S. s. 740.

³³ MOORE, Harriet Lucy. s. 72–74.

³⁴ Tamtéž. s. 74–75.

³⁵ Protikomunistický pakt, jehož signatáři si dali za cíl bojovat proti komunismu (a tím pádem i SSSR).

³⁶ TINCH, Clark W. s. 177.

³⁷ Řeka tvořila téměř celou hranici mezi Mandžuskem a Sovětským svazem.

Japonsko i SSSR pokračovaly ve vzájemném obviňování³⁸, zatímco Japonci zahájili svou invazi do Číny, kterou odstartoval incident na mostě Marca Pola³⁹ (盧溝橋事件, *Rokókjó džiken*).

Ani vyhlášení války Čínské republice se nevyhnulo reakci Sovětského svazu. Ten s Čínskou republikou 21. srpna 1937 podepsal pakt o neútočení, což vzájemné vztahy SSSR a Japonska nezlepšilo.⁴⁰ Navíc již od začátku roku 1937 SSSR dodával Číně munici, pohonné hmoty a další materiály. Zároveň jí také mezi lety 1938 a 1939 poskytoval finanční pomoc, jež celkově činila 250 miliónů amerických dolarů⁴¹. Sovětský svaz se v druhé čínsko-japonské válce angažoval i vojensky. Například v bitvách o města Šanghaj a Nanking byli na čínské straně nasazeni piloti SSSR.⁴² Pozdější konflikty, které mezi Japonskem a Sovětským svazem proběhly, byly natolik vypjaté, že se jim věnují ve dvou samostatných podkapitolách. Jedná se o bitvy zmíněné v úvodu, bitva u jezera Chasan a bitva u řeky Chalchyn, jejichž výsledek významně ovlivnil další diplomatické počínání obou zemí.

1.1.1. Bitva u jezera Chasan

První z velkých vojenských potyček mezi Japonskem a Sovětským svazem byla bitva u jezera Chasan. Konflikt probíhal v pohraniční oblasti dnešní Korejské lidové demokratické republiky⁴³, Číny a Ruska po dobu téměř dvou týdnů mezi 29. červencem až 11. srpnem roku 1938. V oblasti tehdy operovalo několik desítek tisíc vojáků.⁴⁴ Už s ohledem na počet nasazených vojenských sil a dobu trvání incidentu je jasné, že se jednalo o doposud největší pohraniční konflikt mezi danými zeměmi.

I přes podrobné záznamy této bitvy se historikové nejsou schopni shodnout na tom, kdo a jakým způsobem potyčku vyvolal. Tinch⁴⁵ přisuzuje započetí konfliktu kwantungské

³⁸ TINCH, Clark W. s. 177.

³⁹ Incident probíhal od 7. do 9. července 1937 v oblasti mostu Marca Pola, jež se nachází ve dnešním hlavním městě Čínské lidové republiky, Pekingu.

⁴⁰ MOORE, Harriet Lucy. s. 87.

⁴¹ V knize není přesně uvedeno, zda se jedná o dnešní, či tehdejší hodnotu dolaru, avšak z kontextu usuzuji, že se jedná o dobovou hodnotu.

⁴² SKŘIVAN, Aleš. s. 148.

⁴³ Dále uvádím jako KLDK.

⁴⁴ KUROMIYA, Hiroaki. The Battle of Lake Khasan Reconsidered. *Journal of Slavic Military Studies* [online]. 2016, 29(1), s. 99–109. ISSN 13518046. s. 100.

⁴⁵ TINCH, Clark W. s. 178.

armádě, která sovětské jednotky na hranici „pošťuchovala“. Moore⁴⁶ a Skřivan⁴⁷ zase tvrdí, že o šlo konflikt započatý Japonskem, který měl řádně vytyčit hranice v regionu.

Kuromija⁴⁸ na druhou stranu ve svém článku tvrdí, že za konflikt mohl SSSR. Svoje tvrzení obhajuje tím, že rozsudek Tokijského tribunálu (極東国際軍事裁判, *Kjokutó kokusai gundži saiban*), jež označil konflikt za japonskou agresi bez jasných důkazů, není faktický. Odkazuje se jak na britské historiky tehdejší doby, tak i na Alvina Cooxe, významného amerického vojenského historika, který rozhodnutí tribunálu kritizoval. Kuromija zároveň poukazuje na nové důkazy, které naznačují, že za celý konflikt mohlo zběhnutí velitele NKVD⁴⁹ v regionu sovětského Dálného východu, jež přešel na stranu Japonska s užitečnými informacemi o vojenských operacích SSSR. Celá bitva pak byla vyprovokována Sovětským svazem, který chtěl zjistit, kolik toho Japonsko o jejich plánech doopravdy zjistilo, a zároveň se pomstít za dezerci člena NKVD. Využili k tomu právě oblast jezera Chasan, kde nebyly přesně určené hranice mezi SSSR a Mandžukuem.

Co se týče samotného průběhu konfliktu, tak Japonci měli ze začátku navrch, avšak s postupujícími dny se situace začala obracet ve prospěch SSSR, který následně zatlačil japonské jednotky na původní pozice, a došlo tak k obnovení stavu před konfliktem a uzavření příměří.⁵⁰

1.1.2. Bitva u řeky Chalchyn

Podobným konfliktem jako bitva u jezera Chasan byla i bitva u řeky Chalchyn. Konflikt probíhal několik měsíců, a to od 11. května do 16. září roku 1939 v mongolském pohraničí. Jednalo se o poslední z velkých konfliktů mezi Japonskem a SSSR před uzavřením paktu o neútočení, který byl podepsán v roce 1940.

Konflikt byl zahájen Japonci útokem na pohraniční oblast Mongolska Japonci, kteří se snažili obsadit oblast okolí Nomonhan. Nejednalo se o zvláště strategicky významné území, kwantungská armáda se však snažila přes Mongolsko dostat k Transsibiřské magistrále, a přerušit tak vlakové spojení do Vladivostoku. To se jí ovšem nepodařilo

⁴⁶ MOORE, Harriet Lucy. s. 98–99.

⁴⁷ SKŘIVAN, Aleš. s. 153.

⁴⁸ KUROMIYA, Hiroaki. s. 100–104.

⁴⁹ Předchůdce KGB. Tajná služba SSSR, jež měla chránit vnitřní bezpečnost státu a zároveň fungovala jako tajná policie.

⁵⁰ SKŘIVAN, Aleš. s. 153–154.

vzhledem k tomu, že většina bojů probíhala kolem řeky Chalchyn, a Japonci dále nepostoupili.⁵¹

Co se týče výsledku bitvy, tak stejně jako v případě bitvy u jezera Chasan došlo k uzavření příměří, avšak japonská armáda utrpěla jednoznačnou porážku. Na pozice Rudé armády se japonské jednotky mnohokrát snažily neúspěšně útočit, ale po protiofenzivě SSSR byly obklíčeny a zničeny. Kwantungská armáda se sice snažila podniknout ještě další protiútok, ale ten byl zamítnut císařem, který nařídil jednat o příměří. Během konfliktu japonská strana utrpěla ztráty na lidských životech v řádech desítek tisíc a výsledek bitvy značně ovlivnil budoucí diplomatické počínání Japonska vůči SSSR.⁵²

1.1.3. Pakt o neútočení

S uzavřením příměří v roce 1939 začal počet pohraničních potyček mezi Japonskem a SSSR prudce klesat. V roce 1940 pak již nedocházelo k žádným ozbrojeným konfliktům nebo aktům nepřátelského chování. Dalo by se říci, že se v tomto roce vztahy mezi danými zeměmi vrátily do stavu, jaký panoval před japonskou invazí do Mandžuska a Číny.⁵³

Avšak samotné podepsání paktu o neútočení ještě nebylo proveditelné. SSSR sice chtěl za každou cenu udržet neutrální vztahy s Japonskem, zároveň však stále probíhaly debaty o tom, zda se bude jednat o pouhý pakt o neútočení, nebo o komplexnější smlouvu konsolidující vztahy obou zemí. Do vyjednávání zasáhl i vznik Osy Berlín-Řím-Tokio v roce 1940 a tehdejší dění v Číně, avšak i přes tyto události k podepsání paktu došlo.⁵⁴ Německo sice mělo svoje výhrady ke zlepšování diplomatické situace mezi Japonskem a Sovětským svazem a k uzavření paktu o neútočení, avšak japonskou stranu tyto připomínky v rozhodnutí pakt podepsat nijak neovlivnily.⁵⁵

Pakt o neútočení byl uzavřen 13. dubna roku 1941 v Moskvě. Tento dokument tak ukončil desetileté období vzájemných pohraničních konfliktů a potyček Japonska a SSSR a umínil tak napětí na Dálném východě, tedy alespoň v pohraničních oblastech daných

⁵¹ SKŘIVAN, Aleš. s. 161–162.

⁵² Tamtéž, s. 162–163.

⁵³ Soviet Relations with Japan. *Pacific Affairs* [online]. 1941, 14(3), s. 272–286. ISSN 0030851X. s. 277.

⁵⁴ Tamtéž, s. 278–281.

⁵⁵ SKŘIVAN, Aleš. s. 205.

zemí. O dalším razantním zhoršování vztahů mezi státy lze hovořit až od srpna roku 1945, kdy SSSR odstoupil od paktu o neútočení a vyhláší Japonsku válku.

1.1.4. Konference 2. světové války

Snaha Sovětského svazu udržet si s Japonskem minimálně neutrální vztahy se postupně měnila s tím, jak se průběh války celosvětově otáčel ve prospěch Spojenců. Jasnou známkou toho, že s koncem války se budou vztahy mezi Japonskem a SSSR nevyhnutelně ochlazovat, byly mezinárodní konference, kterých se účastnili tehdejší nejvyšší političtí představitelé zemí Spojenců⁵⁶, a jedná se především o Teheránskou, Jaltskou a Postupimskou konferenci. Ne na všech bylo Japonsko hlavním předmětem diskuzí, neboť během doby konání některých z nich stále zuřila válka v Evropě, i tak ale konference významně ovlivnily to, jak bude 2. světová válka dále probíhat a jaké budou její následky.

Jednou z hlavních konferencí 2. světové války, které se věnovaly dění ve východní Asii, byla Teheránská konference, která proběhla již na konci roku 1943⁵⁷. Hlavním tématem této konference bylo sice dění v Evropě, jednalo se však i o situaci v Asii. Už na této konferenci bylo domluveno, že Sovětský svaz po skončení války v Evropě vstoupí do války s Japonskem. Stalin však plánoval vést válku s Japonskem nehledě na závěry přijaté Teheránskou konferencí. Tu pouze využil pro to, aby vyhlášení války Japonsku vypadalo jako ústupek Západu. Přípravy na válku s Japonskem totiž začaly již po vítězství v bitvě u Stalingradu⁵⁸. Stalin po bitvě nařídil stavět železnici mezi městy Komsomolsk na Amuru a Sovětskaja Gavaň⁵⁹. Na konferenci byl pak vysloven požadavek na získání jižního Sachalinu a Kurilů pro SSSR, kvůli zajištění bezpečnosti Sovětského svazu.⁶⁰

Konference, které se už podrobně věnovaly otázce ukončení války v Asii, ovšem byly až Jaltská a Postupimská konference, které proběhly v roce 1945. Jaltská konference⁶¹ už jasně zavazovala Sovětský svaz k tomu, že Japonsku vyhlásí válku dva až tři měsíce poté, co Německo kapituluje. Pokud by SSSR měl vstoupit do války a Spojenci by vyhráli, měl SSSR bezpodmínečně dostat zpátky Sachalin a k němu přilehlé ostrovy a Kurily. Zároveň

⁵⁶ Winston Churchill za Velkou Británii, Josif Stalin za SSSR a Theodor Roosevelt (později Harry Truman) za USA.

⁵⁷ Přesněji od 28. listopadu až do 1. prosince 1943.

⁵⁸ Boje zde končí na začátku února roku 1943

⁵⁹ Obě města se nachází blízko ostrova Sachalin. Sovětskaja Gavaň je přístavní město.

⁶⁰ HASEGAWA, Tsuyoshi. Soviet Policy Toward Japan During World War II. *Cahiers du Monde russe* [online]. 2011, 52(2/3), s. 245–271. ISSN 12526576. s. 246.

⁶¹ Konala se od 4. do 11. února 1945.

měl znovu získat kontrolu nad Východočínskou železnicí a Jihomandžuskou dráhou a dostat výhradní právo na pronájem území kolem Porth Arthuru a Dairenu.⁶²

Postupimská konference se pak konala jen několik dnů před atomovým bombardováním Japonska a vstupem SSSR do války s Japonskem.⁶³ Japonsku byla zaslána výzva k bezpodmínečné kapitulaci, neboť bylo jasné, že vítězství nad Japonskem bylo pouze otázkou času. Byť USA i SSSR již věděli o účincích nově vyvinuté atomové bomby, která měla ukončit válku bez výrazných ztrát na straně Spojenců, SSSR se i tak plánovalo do války připojit⁶⁴.

1.2. Operace Srpnová bouře

Přestože bylo vedením Postupimské konference Japonsku zaslána výzva k bezpodmínečné kapitulaci, tak boje pokračovaly, neboť Japonsko na danou výzvu nijak nezareagovalo. Jak je již zmiňováno v úvodu, tak atomové bombardování započalo šestého srpna 1945 a SSSR, přesně tak, jak slíbil, vstoupil do války s Japonskem, a to osmého srpna 1945. V této kapitole se podrobně zaměřuji na válečné operace Sovětského svazu proti Japonsku a jejich vliv na jeho kapitulaci.

Samotné vyhlášení války Sovětského svazu bylo pro Japonce velkým překvapením, jelikož platnost paktu o neútočení měla skončit až v roce 1946. Japonci věřili tomu, že Sovětský svaz s nimi nebude schopný vést válku tak rychle vzhledem k faktu, že boje v Evropě skončily teprve nedávno⁶⁵. Navíc doufali, že SSSR dostojí paktu o neútočení a Japoncům poskytnou dost času se připravit na válku.⁶⁶

Nic takového se však ve skutečnosti nestalo. Jak jsem již zmiňoval v předchozí podkapitole, tak se SSSR na válku proti Japonsku připravovalo již od doby ukončení bojů u Stalingradu roku 1943 a výsledek všech konferencí nasvědčoval tomu, že SSSR se do války zapojí. Sovětský svaz zároveň započal útok jak na území Mandžuska a Korey okupované Japonci, tak i na jižní Sachalin a Kurily. O útocích v těchto oblastech se v Japonsku vědělo poměrně rychle, ovšem oficiální vyhlášení války se k vládě dostalo až desátého srpna 1945. Mnoho japonských zdrojů pak tvrdí, že porušení paktu o neútočení

⁶²Yalta (Crimea) Conference (2017) *Yalta (Crimea) Conference*. s. 1.

⁶³ Od 7. července do 2. srpna 1945.

⁶⁴ CECIL, Robert. Potsdam and Its Legends. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* [online]. 1970, 46(3), s. 455-465. ISSN 00205850. s. 464.

⁶⁵ V květnu roku 1945.

⁶⁶ COOX, Alvin. The Pacific War. *The Cambridge History of Japan, Volume 6: The Twentieth Century*. 8. vyd. Cambridge University Press, 1988, s. 315–384. ISBN 978-0-521-22357-7. s. 391.

Sovětským svazem Japoncům způsobilo větší šok než svržení atomové bomby na Hirošimu.⁶⁷

Celý proces přípravy Sovětského svazu na válku s Japonskem byl promyšlený tak, aby Japonce vyhlášení války co nejvíce demoralizovalo. Hlavní zbraní Rudé armády byl hlavně moment překvapení. Za pouhé tři měsíce⁶⁸ se SSSR podařilo přes Transsibiřskou magistrálu na hranice s Mandžuskem přesunout veškeré potřebné zbraně, munici a vojáky⁶⁹, a to výhradně pod rouškou noci, aby jejich manévry neupoutaly pozornost Japonska, které v důsledku této tajné akce značně podcenilo připravenost SSSR. Společně s 40 divizemi, které byly v oblasti Mandžuska ponechány v případě porušení paktu o neútočení ze strany Japonska, tedy síla SSSR, co se týče divizí, činila 80 divizí.⁷⁰

Samotná početnost vojenských sil však nebyla zárukou rychlého vítězství nad kwantungskou armádou, která měla v regionu také velký počet jednotek. Výhodou Japonska totiž byla i geografická poloha Mandžuska, neboť tato oblast je velmi pestrá na biomy (přes pouště, úrodné nížiny až po pohoří), a oblasti, kterými šlo vést ofenzivu bez značných potíží a ztrát, musely být pečlivě přehodnocovány. Avšak to velení SSSR nedělalo potíže, neboť vojsko bylo pečlivě zorganizované a připraveno na místní terén.⁷¹

Byť tedy SSSR vyhlásilo Japonsku válku až v posledních dnech druhé světové války a bojovalo proti značně oslabenému Japonsku, nešlo o hladké vítězství, u kterého nebylo potřeba podrobně zhodnotit situaci a invazi naplánovat. Dalo by se říci, že úspěch této operace započal již získáním vojenských zkušeností ve válce s Německem využitím schopných generálů pro plánování invaze a použití těchto prostředků v praxi. David Glantz dle mého názoru velmi dobře shrnuje situaci takto:

Operace v Mandžusku se ukázala být logickým vyvrcholením tohoto vývoje⁷². Teorie vyvinuté v Evropě byly podrobeny zkoušce v Mandžusku, v regionu, jehož zeměpisné charakteristiky by byly výzvou pro nejzkušenějšího plánovače, a pod časovým tlakem by vyžadovaly nejmistrnější využití představitosti a iniciativy.⁷³

⁶⁷ COOX, Alvin. s. 374–375.

⁶⁸ Od května do konce července 1945.

⁶⁹ Přesun zahrnoval přibližně 1 000 000 mužů.

⁷⁰ GLANTZ, David M. August Storm: The Soviet 1945 Strategic Offensive in Manchuria. *Leavenworth Papers* [online]. 1984, 1983(7). ISSN 01953451. s. 1–4.

⁷¹ Tamtéž, s. 5–41.

⁷² Je zde myšleno rozvinutí sovětské vojenské teorie.

⁷³ GLANTZ, David M. s. 58.

Rudá armáda během operace Srpnové bouře působila celkem na třech frontách: Na Zabalkajské⁷⁴ frontě a První a Druhé frontě na Dálném východě.⁷⁵ Útok na Kurily a jižní Sachalin pak záležel na úspěšnosti postupu sovětských jednotek na kontinentu. Zabajkalské jednotky Sovětského svazu na japonské pozice v Mandžusku mířily ze západu přes Vnitřní Mongolsko⁷⁶ směrem na východ do Mandžuska. Jejich postup byl velmi rychlý díky snaze Japonce co nejvíce překvapit jak neústupností a rychlostí jednotek, tak i využitím těžké techniky v poměrně obtížně prostupném terénu. Během přibližně deseti dnů se ofenzivě SSSR na Zabajkalské frontě podařilo obsadit důležité pozice v Mandžusku, jakými byly například Mukden, Charbin, Liaotungský poloostrov a s ním i Port Arthur. Jednotkám Rudé armády se dokonce podařilo sejít s čínskou komunistickou armádou u Pekingu. Sovětskému svazu se tak na této frontě podařilo naprosto eliminovat japonský odpor, a to navíc o několik dní dříve, než sovětské velení plánovalo.⁷⁷

První fronta na Dálném východě vedla ofenzivu v oblasti na jihozápad od města Vladivostok a měla postupovat dále na západ do Mandžuska a setkat se s vojsky operujícími na Zabajkalské frontě na předem určených místech, jako byl právě například Mukden a Port Arthur.⁷⁸ Postup na této frontě byl oproti Zabajkalské pomalejší, jelikož Japonci zde byli připravenější na útok SSSR a disponovali v oblasti lepší defenzivou. Zároveň v regionu panovalo během srpna roku 1945 velmi nepříznivé počasí⁷⁹, a boje zde z výše uvedených důvodů probíhaly až do konce srpna. Nelze však říci, že postup První fronty Dálného východu byl nevýznamný. Rudé armádě se totiž na dané frontě podařilo pomoci dobýt Port Arthur, a následně pak dobýt území Korey až po 38. rovnoběžku, kde se armáda zastavila kvůli dohodě s USA týkající se rozložení okupačních sil. Japonské jednotky v Korey a Mandžusku tak byly od sebe úspěšně odděleny.⁸⁰

Operace na Druhé frontě na Dálném východě měly za cíl za pomoci ruské flotily překročit řeku Amur, na jejím toku dobýt všechny ostrovy pod správou Japonců a následně postupovat dál na jih. Úkolem těchto operací měla být hlavně podpora zbylých front a odvedení pozornosti Japonců od Zabajkalské fronty, avšak paradoxně se zde Rudá

⁷⁴ Oblast na východ od jezera Bajkal, které se nachází poblíž hranice Mongolska.

⁷⁵ Viz přílohu č. 1 (červeně vyznačené šipky).

⁷⁶ Území dnešní ČR.

⁷⁷ GLANTZ, David M. s. 71–107.

⁷⁸ Tamtéž, s. 76.

⁷⁹ Jsou tím myšleny hlavně silné bouřky v regionu.

⁸⁰ GLANTZ, David M. s. 109–138.

armáda potýkala s největšími potížemi, jelikož musela překračovat obtížný terén⁸¹, a navíc se zde Sověti setkali s poměrně silným odporem Japonců. Nakonec však byly operace úspěšné a armáda na Druhé frontě na Dálném východě se úspěšně spojila s armádou působící na frontě První.⁸²

Sovětskému svazu se tak podařilo během necelých tří týdnů obsadit celé Mandžusko a část Korey⁸³ a přinutit kwantugskou armádu, která v oblasti působila de facto již od roku 1931, kapitulovat. K tomuto vítězství přispělo mnoho faktorů, jako byl moment překvapení, podcenění sil Rudé armády japonskou armádou, nepřítomnost generálního štábu japonské armády na hranicích v době zahájení útoku a odlišný způsob boje. Japonci předpokládali, že s nimi SSSR bude válčit stejně, jako na začátku války bojoval s Německem. Očekávali, že se SSSR bude spoléhat na pěchotu a množství vojáků, nemohli se však mýlit více. Rudá armáda během války v Mandžusku pracovala v malých skupinkách, kterým byly udělovány specifické úkoly, a zároveň hojně využívala své motorizace, takže japonskou armádu, která očekávala jiný způsob boje, zaskočila a podařilo se jí rychle postupovat hlouběji do mandžuského území.⁸⁴

Sovětsko-japonská válka byla kulminací více než desetiletého období napjatých vztahů a menších konfliktů mezi Japonskem a SSSR a znamenala zdrcující porážku pro kwantungskou armádu. Zároveň je velmi obdivuhodné samotné trvání války (necelé tři týdny), která se odehrála na velmi rozlehlém území s různorodými geografickými a klimatickými podmínkami. Rudá armáda zde však vytěžila vše ze svých zkušeností z války s Německem a rovněž využila strategických výhod a momentu překvapení ve svůj prospěch. Dle mého názoru se jednalo o velmi zásadní akci, která významně urychlila proces kapitulace Japonska.

2. Poslední měsíce války v Pacifiku mezi USA a Japonskem

Byť byla sovětsko-japonská válka jednou z významných událostí, která se zasloužila o ukončení bojů s Japonskem, tak se jednalo o značně malou akci v porovnání s válkou v Pacifiku mezi Japonskem a Spojenými státy americkými⁸⁵, kvůli které o život přišly statisíce, ne-li milióny lidí. Tak jak tomu bylo i u Japonska a Sovětského svazu, i takovéto

⁸¹ V okolí řeky Amur se rozprostírají bažiny.

⁸² GLANTZ, David M. s. 139–152.

⁸³ Celé dobyté území má přibližně stejnou rozlohu jako Francie, Španělsko a Německo dohromady.

⁸⁴ GLANTZ, David M. s. 153–177.

⁸⁵ Válka trvala od prosince 1941 do září 1945.

eskalaci předcházelo postupné zhoršování vztahů a vzájemná nevráživost, která byla způsobená hlavně odlišnými pohledy na vedení zahraniční politiky. Diplomatičké styky Japonska a USA sahají až do druhé poloviny 19. století. Jeden z milníků zhoršování vztahů, který považují za relevantní i k dalšímu dění v Pacifiku, lze ovšem pozorovat až od doby konce rusko-japonské války roku 1905. Japonsko se totiž v té době stalo významnou mocností v regionu východní Asie a Spojené státy se od začátku 20. století snažily co nejvíce omezit jejich další expanzi.

Jednou z prvních takovýchto snah byla tzv. Washingtonská konference, která proběhla mezi 12. listopadem 1921 a 6. únorem 1922. Její snahou bylo uzavřít mezinárodní dohodu mezi mocnostmi, která by zabránila dalšímu zbrojení po první světové válce⁸⁶, avšak výsledek dohody byl pro Japonsko oproti Západu (hlavně USA a Velké Británii) značně neférový. Byť japonští diplomaté a vláda na tuto dohodu přistoupili, u Japonců ratifikace této smlouvy vzbuzovala nespokojenost, neboť smlouvu brali jako snahu USA omezit růst a expanzi Japonska ve chvíli, kdy se mu dařilo nejvíce.⁸⁷ Další událostí, která poskvnila vztahy mezi USA a Japonskem, pak byl až Mukdenský incident na začátku 30. let 20. století, který jsem zmiňoval již v rámci kapitoly zabývající se diplomatickými vztahy SSSR a Japonskem a který způsobil i ochlazení vztahů Japonska se Západem.

Do regionu Mandžuska byla vyslána Lyttonova komise, která měla prošetřit pravost celého incidentu a měla předložit zprávu Radě Společnosti národů. Ta souhlasila s výsledkem této zprávy, Japonsko zabralo Mandžusko neprávem. Vyhodnocení pak bylo zasláno i USA a SSSR, které nebyly součástí Společnosti národů.⁸⁸ Ochlazování vztahů pak dále pokračovalo s vypuknutím druhé čínsko-japonské války v roce 1937, kdy se k celé situaci s nelibostí vyjádřil tehdejší prezident USA, Franklin Delano Roosevelt, a samotné státní oddělení vydalo „tiskové prohlášení, v němž bylo Japonsko přímo obviněno z porušení smluvních závazků i obecných zásad chování mezi státy.“⁸⁹

Vztahy mezi USA a Japonskem se postupně čím dál více zhoršovaly, byť obě strany přemýšlely, jak dál v otázce vzájemných vztahů postupovat. Japonsko chtělo dále expandovat, existovaly však i politické kruhy, které si nechtěly USA znepřátelit. Spojené státy zase velmi dobře chápaly, že planým kritizováním Japonsko v expanzi nezastaví,

⁸⁶ Měla omezovat hlavně tonáž bitevních lodí.

⁸⁷ ARUGA, Tadashi. Reflections on the History of U.S.-Japanese Relations. *American Studies International* [online]. 1994, 32(1), s. 8–16. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41280813>. s. 9–11.

⁸⁸ SKŘIVAN, Aleš, s. 76.

⁸⁹ Tamtéž, s. 146–147.

ale zároveň nechtěly být zatáhnuty do války⁹⁰. Začaly jednat postupně, nejdříve naléhaly na japonskou vládu slovně, když tento krok nepomohl, sáhly k sankcím. Začaly omezovat vývoz ropy a kovového šrotu do Japonska, a zároveň pečlivě kontrolovaly vývoz zbraní, munice, válečného materiálu, leteckých součástí, optických přístrojů a významných nerostných surovin. Japonsko pak pomalu začalo obracet svoji snahu na expanzi do Indočíny, přes kterou se chtělo dostat k ropným polím Indonésie. V roce 1941 pak došlo k nejrazantnějšímu kroku ze strany USA, a to zmrazení aktiv⁹¹ Japonska, což pravděpodobně velmi urychlilo vstup Japonska do války se Spojenými státy americkými.⁹²

Válka mezi USA a Japonskem započala útokem na Pearl Harbor sedmého (pro Japonce osmého) prosince 1941. Japonsko zde zničilo značnou část amerického loďstva a následně pak úspěšně dobylo Filipíny. Obě tyto události uštědřily veliký šok jak americké vládě, tak i veřejnosti, která po těchto událostech začala podporovat válečné úsilí. Japonsku se podařilo postupně obsadit většinu území Indonésie a Malajsie a na pevnině pak oblast Indočíny, čímž přerušili Barmskou cestu, která dodávala zásoby do Číny. V Pacifiku Japonci obsadili část Aleutských ostrovů, a také například i Gilbertovy a Šalamounovy ostrovy.⁹³

Netrvalo však dlouho a válka se pomalu začala obracet ve prospěch Spojenců. Jedním z prvních Spojeneckých útoků na Japonsko byla bitva v Korálovém moři a později došlo i k jedné z nejvýznamnějších bitev tohoto období, a to v červnu roku 1942, kdy proběhla bitva o Midway. Japonsko zde chtělo značně poškodit americkou flotilu jako u Pearl Harbor, avšak to se jim nepodařilo, jelikož USA se podařilo rozluštit japonské námořní kódy, a i přes námořní přesilu Japonska v bitvě vyhrály. Japonsko v této bitvě ztratilo čtyři bitevní lodě a v dalších fázích války se spíše už jen bránilo. Spojenci pak dále naplánovali dvě vojenské operace v Pacifiku.⁹⁴ Jedna vedla přes Šalamounovy ostrovy do Nové Guineje a na Filipíny⁹⁵, zatímco druhá mířila přes Tichomoří od Gilbertových

⁹⁰ Tehdejší americká veřejnost i politici byli značně proti jakékoliv válce.

⁹¹ Stało se tak 18. července 1941.

⁹² SKŘIVAN, Aleš. s. 169–218.

⁹³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. Dějiny Japonska. Vyd. 2., dopl. Praha: Lidové noviny, 2006. Dějiny států. ISBN 97880710651352. s. 260–261.

⁹⁴ Viz přílohu č. 1 (modře vyznačené šipky).

⁹⁵ Ofenziva byla zahájena na přelomu roků 1942/43 útokem na Šalamounovy ostrovy a mezi tyto boje patří i bitva o Guadalcanal, která je považována za jednu z nejdůležitějších bitev v Tichomoří.

ostrovů až k Mariánským ostrovům, mezi kterými je i Iwodžima, která znamenala začátek poslední fáze války v Tichomoří.⁹⁶

2.1. Iwodžima

Bitva o vulkanický ostrov Iwodžima byla jednou z posledních velkých vojenských operací války v Tichomoří a probíhala od 19. února do 26. března 1945. Pro Japonsko i USA se tento ostrov stal významným, neboť z něj mohly být vedeny nálety na Tokio a další významná japonská města. Japonská strana tedy měla rozkazy bránit území za každou cenu a na americký útok se řádně připravit. Již v létě roku 1944 byl ostrov vybaven komplexní sítí podzemních tunelů a velkým počtem protiletadlových děl a dalších zbraní.⁹⁷

Samotné vylodění na ostrov sice bylo zahájeno až v polovině února roku 1945, ovšem již od prosince roku 1944 byl ostrov podroben velmi intenzivním leteckým náletům a námořnímu ostřelování. Dne 16. února 1945 započalo třídenní lodní ostřelování ostrova⁹⁸, to však nedosáhlo očekávaných výsledků, neboť během ostřelování se Japonci ukryli do svých úkrytů a zákopů, a po ukončení bombardování se mohli dále efektivně bránit.⁹⁹ Dalším nepříznivým faktem pro Spojence bylo, že Japonci nijak důrazně nebránili pobřeží ostrova¹⁰⁰ a plánovali vojáky USA nalákat do vnitrozemí, kde je čekalo spletité bludiště tunelů a bunkrů s japonskými vojáky připravenými hlavně na boj z blízka. Když už se americkým vojákům podařilo dobýt nějakou část ostrova, bylo to většinou vykoupeno vysokými ztrátami. Ke všem těmto komplikacím se navíc musí přičíst fakt, že během dobývání ostrova panovalo nepříznivé počasí, které měnilo vulkanickou zeminu na lepkavé bahno, a zároveň sopečný popel z ostrova americkým vojákům zasekával jejich zbraně.¹⁰¹

Americká armáda na ostrově postupovala velmi pomalu, do konce února 1945 se však americkým jednotkám podařilo obsadit důležité pozice na ostrově, jako byly letiště nebo hora Suribači. Zhruba v polovině března americké velení ohlásilo vítězství pro americkou stranu, byť se na území ostrova stále nacházelo kolem 3000 japonských vojáků, kteří

⁹⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. s. 265–266.

⁹⁷ SKŘIVAN, Aleš. s. 449–452.

⁹⁸ COOX, Alvin. *The Pacific War*. s. 366.

⁹⁹ RAWSON, Andrew. *Battle Story: Iwo Jima 1945*. The History Press, 2012. ISBN 978-0752465760. s. 37.

¹⁰⁰ Pláže byly bráněny tak, že byly zaminované a byly opatřeny protitankovými příkopy.

¹⁰¹ RAWSON, Andrew. s. 34–38.

ovšem nebyli nijak organizovaní a neměli dostatek vojenského materiálu ani jídla a vody. Za poslední protiútok se dala považovat akce Japonců ze dne 26. března 1945, kdy byla podniknuta poslední sebevražedná steč. Z 21 000 nasazených Japonců na ostrově jich bylo zajato pouze kolem 200, zbytek zemřel v boji.¹⁰² USA nakonec využívaly ostrova hlavně jako základnu pro útočné letouny, které doprovázely bombardéry z Marian, a taky jakožto přistávací dráhu pro poškozené bombardéry.¹⁰³

2.2. Okinawa

Bitva o Okinawu probíhala od prvního dubna do 22. června 1945, ale samotné přípravy na invazi začaly mnohem dříve. Již 24. března USA zabralo přilehlé ostrůvky poblíž hlavního souostroví Okinawy, které využily jako kotviště svých lodí. Na hlavní ostrov pak mělo být přepraveno kolem 180 000 mužů a 750 000 tun nákladu pro dobytí ostrova a získání zdejších námořních a leteckých základen pro plánovanou invazi do Japonska. Stejně jako na Iwodžimě japonská armáda na Okinawě zažila intenzivní ostřelování, které však nezpůsobilo velké škody.¹⁰⁴

Vylodění započalo prvního dubna 1945 na západním pobřeží ostrova. Ofenziva byla zpočátku velmi efektivní, neboť Američané zde nenarazili na výrazný odpor, a podařilo se jim rychle obsadit dvě letecké základny na ostrově. Japonský generál Ušidžima Micuru (牛島満) se totiž vzhledem k oslabení svých jednotek na Okinawě¹⁰⁵ rozhodl nebojovat na plážích, ale spíše ve vnitrozemí ostrova¹⁰⁶, což byla stejná taktika, jakou zvolil velitel japonských jednotek na Iwodžimě, Kuribajaši Tadamiči (栗林忠道). Americké jednotky proto ani týden po vylodění nenarazily na žádný větší odpor a podařilo se jim s minimálními ztrátami získat pod kontrolu úzkou oblast na jihu ostrova.¹⁰⁷

S počátkem bitvy je úzce svázána jedna z posledních větších námořních operací japonského námořnictva za druhé světové války, jelikož k Okinawě japonské velitelství vyslalo i zbytek válečné flotily¹⁰⁸, která měla za úkol obětovat se a upoutat na sebe

¹⁰² SKŘIVAN, Aleš. s. 456–462.

¹⁰³ COOX, Alvin. The Pacific War. s. 366.

¹⁰⁴ SKŘIVAN, Aleš. s. 471.

¹⁰⁵ Devátá divize původně bránící Okinawu totiž byla ještě před invazí japonským velením přesunuta na Taiwan.

¹⁰⁶ COOX, Alvin. The Pacific War. s. 367.

¹⁰⁷ SKŘIVAN, Aleš. s. 471.

¹⁰⁸ Bitvy se účastnila i bitevní loď Jamato (大和), tehdy největší válečná loď na světě, která se předtím účastnila také i bitvy o Midway.

pozornost amerického námořnictva, aby sebevražedné jednotky tokkótai (特攻隊) mohly v mezičase zničit co nejvíce jednotek u pobřeží. K tomu však ale nakonec nedošlo, neboť flotila byla zpozorována již na jihu Kjúšú a většina flotily, společně s bitevní lodí Jamato, byla zničena a celá sebevražedná výprava tak přišla vniveč.¹⁰⁹

Co se týče japonského odporu na Okinawě, tak ten započal až osmého dubna u města Šuri¹¹⁰, kde byla Japonci vybudována obranná linie, která spoléhala hlavně na horský hřbet Kakazu. Japoncům se v tomto místě dařilo zabránit postupu Američanů po dobu dvou týdnů. Japonci na ostrově ale přestoupili i do ofenzivy a zároveň zahájili letecké sebevražedné útoky na loďstvo Spojenců. Samotný pozemní protiútok nebyl velmi efektivní, ale leteckým útokům se podařilo poškodit spojenecké loďstvo. Sebevražedné letecké útoky pokračovaly dále v průběhu bitvě o Okinawu a poškozovaly invazní flotilu, navíc negativně působily na morálku námořníků. Po dalších bojích na ostrově se japonská armáda nakonec musela stáhnout o něco hlouběji do vnitrozemí, kde plánovala svést poslední boj. Zbytky japonských vojáků zde vydržely až do konce bitvy, do 22. června, kdy generál Ušidžima spáchal sebevraždu. Boje však oficiálně skončily až druhého července, neboť na ostrově se v té době stále nacházelo mnoho japonských vojáků, kteří se schovávali v jeskynních komplexech. Celá bitva si vyžádala desetitisíce mrtvých na obou stranách, a stala se tak jednou z nejkrvavějších bitev v Tichomoří.¹¹¹

2.3. Americké bombardování

Jednou z hlavních taktik americké armády, která měla za cíl poškodit jak továrny těžkého průmyslu nepřítele, tak i jeho morálku, bylo bombardování japonských měst. Kýženým výsledkem tohoto počínání mělo být donucení Japonska kapitulovat, aniž by se americké síly musely vyloďovat na čtyřech hlavních ostrovech Japonska a vést dlouhou a vyčerpávací válku. Plán bombardovat průmyslové cíle měl být proveden i za cenu značných civilních ztrát na straně nepřítele.

Jedny z nejničivějších náletů sice proběhly až v posledních měsících války v roce 1945, na Japonsko však byly do jisté míry vedeny nálety již od listopadu roku 1944¹¹². To bylo možné hlavně díky dobytí Mariánského souostroví, ze kterého startovaly americké

¹⁰⁹ COOX, Alvin. s. 367–368.

¹¹⁰ Dnes se jedná o část hlavního města Okinawy.

¹¹¹ SKŘIVAN, Aleš. s. 480–487.

¹¹² První americký nálet na hlavní japonské ostrovy proběhl však již v roce 1942. Měl být pomstou za útok na Pearl Harbor, jednalo se o tzv. Doolittlův nálet.

bombardéry. Američané k bombardování využili zápalných pum, které se jevily jako ideální prostředek k napáchání co největší škody, neboť japonská města byla z velké většiny dřevěná. Zápalné pumy začaly být Američany ve válce využívány v březnu 1945.¹¹³

Jedním z březnových náletů byl i nálet na Tokio (東京大空襲, *Tókjó daikúšú*) v noci z devátého na desátého března 1945. Skoro 300 bombardérů toho večera na Tokio svrhlo přes 1 600 tun zápalných pum.¹¹⁴ Skřivan¹¹⁵ shrnuje výsledek tohoto náletu takto:

„Zahynulo přes 130 000¹¹⁶ lidí, tedy téměř dvojnásobek bezprostředních obětí jaderného útoku na Hirošimu. Šlo o nejničivější vzdušný útok konvenčními prostředky v dějinách, důsledky podobného rozsahu měl pouze obrovský spojenecký nálet na Drážďany 13. a 14. února 1945. Bylo zničeno 267 000 budov, požár úplně zdevastoval 40 kilometrů čtverečních plochy Tokia.“

Po velkém březnovém leteckém útoku na Tokio, které bylo od počátku března bombardováno ještě několikrát¹¹⁷, americké bombardování postihlo ještě města jako byla například Nagoja, Kóbe, Ósaka, Jokohama a Kawasaki.¹¹⁸ Nálety na města dále pokračovaly a jejich vyvrcholením bylo svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki, o kterém podrobněji hovořím v jiné kapitole. O účinku strategického bombardování na morálku Japonců lze dále spekulovat, neboť byť napáchalo zdrcující škody na infrastruktuře a vyžádalo si mnoho lidských životů, tak i přes nejintenzivnější bombardování mezi březnem a červnem 1945 nedonutilo Japonsko kapitulovat.

2.4. Plánovaná invaze na japonské ostrovy (Operace Downfall)

S dobytím Okinawy se naskytla důležitá otázka ohledně toho, jak donutit Japonce kapitulovat. Byť bylo již delší dobou jasné, že tuto opotřebovovací válku vyhrávaly USA a japonská prohra je na dohled, tak japonská strana nejevila žádné známky toho, že by se chtěla vzdát navzdory ničivým náletům amerických bombardérů. Japonské vojsko

¹¹³ CLAPSON, Mark. The Conventional and Atomic Bombing of Japan. *The Blitz Companion: Aerial Warfare, Civilians and the City since 1911* [online]. Londýn: University of Westminster Press, 2019, s. 97–188. s. 98–101.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 101.

¹¹⁵ SKŘIVAN, Aleš. s. 466.

¹¹⁶ Počty obětí se vzhledem ke zdroji různí. Například Alvin Coox uvádí oběti v desetitisících (COOX, Alvin. *The Pacific War*. s. 369).

¹¹⁷ SKŘIVAN, Aleš. s. 492.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 466.

navíc bylo odhodláno bojovat o každou píď území, tak jak se o tom přesvědčili Američané během svých vojenských operací v Tichomoří.

Plány na invazi čtyř hlavních ostrovů však samozřejmě existovaly, byť nebyly nikdy zrealizovány. Jednalo se o operaci, do které mělo být zahrnuto kolem dvou a půl miliónu Američanů. USA plánovaly zapojit veterány z Guadalcanalu, ale i z Evropy. Zároveň u své armády neočekávaly vysokou morálku, jelikož většina vojáků bojujících v předchozích bitvách proti Japonsku věděla, jaký způsob boje je bude na ostrovech očekávat. Lze samozřejmě pouze spekulovat nad tím, kolik lidských životů by si invaze na ostrovy vyžádala. Generál Douglas MacArthur, pod jehož velením USA znovu získaly kontrolu nad Filipínami, předpokládal, že pouhé vylovení na Kjúšú by si v prvních třech měsících invaze vyžádalo kolem 100 000 obětí. George Marshall, americký generál a politik, zase předpokládal, že celá invaze společně s útokem na Kjúšú, Honšú a oblast Kantó i s Tokiem by americkou armádu stála 250 000 až 1 000 000 obětí.¹¹⁹

Útok na japonské ostrovy měl být veden ze dvou směrů. Jeden útok byl plánován z jižního Kjúšú dále na sever přibližně do poloviny ostrova. Druhý směr invaze zasahoval hlavně oblast Kantó a hlavní město Japonska společně s Jokohamou. Útok na Kjúšú měl být zahájen prvního listopadu 1945, zatímco útok na Honšú až prvního března 1946. Ukázalo se však, že pokud by invaze proběhla, byla by pravděpodobně výrazně zpomalena dvěma zaznamenanými tajfuny¹²⁰ a tím, že by Japonci záměrně zaplavili nížinu Kantó.¹²¹ Japonci navíc měli připravený velmi ambiciózní plán na obranu ostrovů (決号作戦, *Ketsugó sakusen*), který měl do bojů zapojit všechny muže od 15 do 60 let a ženy od 17 do 45 let.¹²² K invazi na ostrovy však nakonec nikdy nedošlo a USA se místo toho rozhodly pro svržení atomových bomb.

2.5. Atomové bombardování

„I přes pokračující protijaponský sentiment na domácí půdě v roce 1945, řada lidí (v USA) vyjádřila přání vyřešit konflikt diplomatickou cestou.“¹²³ Bylo tomu tak i u neutrálních zemí, jako bylo třeba Švýcarsko a Švédsko, které chtěly začít dialog

¹¹⁹ GIANGRECO, D. M. *Operation Downfall: The Devil Was in the Details*. NATIONAL DEFENSE UNIV WASHINGTON DC INST FOR NATIONAL STRATEGIC STUDIES, 1995. s. 86–87.

¹²⁰ Jeden zasáhl Okinawu v říjnu 1945 a druhý Filipíny na začátku dubna 1946.

¹²¹ GIANGRECO, D. M. s. 90–93.

¹²² SKŘIVAN, Aleš. s. 499.

¹²³ CHAPPELL, John. *Before The Bomb: How America Approached the End of the Pacific War*. 1997. ISBN 9780813119878. s. 116.

ohledně míru, Japonce však nepřesvědčili.¹²⁴ Proto došlo k použití nově vyvinuté atomové zbraně. Oba jaderné útoky nakonec proběhly na začátku srpna, a to šestého srpna 1945 na město Hirošima a devátého srpna 1945 na město Nagasaki. O šest dní později na to oznámila japonská strana kapitulaci, byť v Mandžusku ještě stále bojovaly zbytky kwantungské armády proti jednotkám Sovětského svazu. Lze proto říci, že svržení atomových bomb bylo jednou z posledních významných operací druhé světové války a dá se rovněž označit jako hrozivé vyvrcholení strategického bombardování Japonska Spojenými státy americkými.

Mnoho lidí¹²⁵ sice přisuzuje rozhodnutí svrhnout bomby americkému prezidentovi Harry Trumanovi, který nastoupil do funkce prezidenta USA po smrti Franklina Roosevelta, avšak byl to již jeho předchůdce, Franklin Roosevelt, který:

Se rozhodl sestrojít bombu, uzavřít partnerství s Británií ohledně atomové energie a zabránit Sovětskému svazu v odhalení projektu, a zabránil jakékoliv snaze mezinárodně kontrolovat atomovou energii. Tato opatření formovala Trumanova nástupnická rozhodnutí – rozhodnutí, která si nepřál opustit, ale kterým zároveň nemohl uniknout. Byl omezen politicky, psychologicky a institucionálně v kritickém přehodnocení svého odkazu.¹²⁶

Bylo tedy rozhodnuto, že prvním cílem atomové bomby se stane město Hirošima. Svržení bomby bezprostředně připravilo o život bezmála 80 000 lidí, celkový počet obětí se však pohybuje okolo 200 000¹²⁷. Většina Američanů pak svržení bomby schvalovala, neboť jej „pochopila jako odvetu za japonskou agresi a čtyři roky války. Kritické hlasy, jež se ozvaly, nebyly příliš početné.“¹²⁸ Co se týče svržení druhé bomby, tak ta si vyžádala přibližně 80 000 lidských životů. Mezi svržením těchto bomb ještě do války s Japonskem vstoupil SSSR, a to z večera osmého na devátého srpna 1945. Již po svržení první atomové bomby byly v japonských vládnoucích kruzích snahy o prosazení kapitulace, tuto možnost navrhoval i samotný císař, avšak nakonec bylo rozhodnuto, že se Japonsko i přes strašlivé účinky nové zbraně nehodlá vzdát.¹²⁹ Kapitulace byla oznámena až

¹²⁴ SKŘIVAN, Aleš. s. 189–190.

¹²⁵ Např. REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. s. 268, COOX, Alvin. *The Pacific War*. s. 373–374, LPEROVITZ, Gar. *The Decision to Use the Atomic Bomb and the Architecture of an American Myth*. London: HarperCollins, 1995. s. 12, a SKŘIVAN, Aleš. s. 503.

¹²⁶ BARTON, J. Roosevelt, Truman, and the Atomic Bomb, 1941-1945: A Reinterpretation. *Political Science Quarterly* (Academy of Political Science) [online]. 1975, 90(1), s. 23–69. ISSN 00323195. s. 24.

¹²⁷ Alvin Coox odhaduje oběti na 130 000 až 200 000 (COOX, Alvin. *The Pacific War*. s. 373).

¹²⁸ SKŘIVAN, Aleš. s. 517.

¹²⁹ SKŘIVAN, Aleš. s. 515–516.

15. srpna 1945, k samotnému podpisu kapitulčních listin a konci druhé světové války v Asii však došlo až 2. září 1945, ovšem za cenu obrovských civilních ztrát na japonské straně.

3. Porovnání vlivu vojenských operací USA a SSSR proti Japonsku

Byť byly oba konflikty, jak sovětsko-japonská válka, tak válka v Tichomoří, vedeny proti stejnému státu, Japonsku, jednalo se o velmi odlišné války. Za nejdůležitější rozdílné faktory považují dobu trvání a rozsah konfliktu. USA byly s Japonskem ve válce od prosince 1941 a konflikt se rozprostíral na statisících kilometrech čtverečních Tichého oceánu a na stovkách ostrovů, zatímco sovětsko-japonská válka trvala necelý měsíc a pokrývala značnou část území dnešní ČLR a KILDR.

S tím souvisí i organizace vojenských složek USA i SSSR. Zatímco SSSR využil ve válce hlavně pozemních a leteckých jednotek, a flotily využíval pouze ve vybraných případech¹³⁰, USA musely plně spoléhat na spolupráci pozemních, leteckých a námořních jednotek, aby ve válce byly úspěšné. Zároveň musely nasadit odlišnou taktiku než později v Evropě, kdežto SSSR mohl navázat na své zkušenosti z války s Německem. Nákladnost a obtížnost kampaně Spojených států amerických však nebyla způsobena jenom počtem ostrovů, které bylo třeba dobýt, ale taky odporem, na který americká armáda narazila.

V kombinaci s japonským bojovým duchem a neochotou se vzdát Japonci USA způsobovali značné vojenské ztráty. Jenom během bitev o Iwodžimu a Okinawu zahynulo na americké straně kolem 20 000 mužů¹³¹, a do tohoto čísla nejsou započítány předchozí boje v Tichomoří ani počet zraněných. SSSR na odpor podobného rozsahu nenarazil, a byť byla tehdy kwantungská armáda stále početná, tak útok Sovětů nečekala a zároveň podcenila taktiku Rudé armády. Za měsíc bojů v Mandžusku byl tak počet mrtvých sovětských vojáků kolem 12 000¹³², což je relativně malé číslo vzhledem k velikosti kwantungské armády v Mandžusku v srpnu roku 1945¹³³.

Japonské ztráty byly ve válce mnohem vyšší, neboť při obraně ostrovů jako byla Okinawa nebo Iwodžima většinou zahynula většina posádky, která byla k obraně ostrovu

¹³⁰ Viz podkapitolu 1.2. Operace Srpnová bouře.

¹³¹ ZEILER, Thomas. *Unconditional defeat : Japan, America, and the end of World War II*. Wilmington: Del: SR Books, 2004. s. 160–172.

¹³² GLANTZ, David. *When Titans Clashed: How the Red Army Stopped Hitler*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas, 1995. s. 300.

¹³³ Armáda tehdy měla stále kolem 1 200 000 mužů (GLANTZ, David M. *August Storm: The Soviet 1945 Strategic Offensive in Manchuria*. s. 28).

přiřazena.¹³⁴ Celkový počet mrtvých vojáků od roku 1937 a začátku války v Číně činí něco kolem 1 100 000 mrtvých vojáků. Z civilního obyvatelstva pak zemřelo něco kolem 420 000 lidí. Valná většina těchto obětí zahynula kvůli americkému bombardování.¹³⁵ Američané v tomto ohledu napáchali mnohem více škod než SSSR. I Sovětský svaz se ovšem zachoval neeticky, neboť po kapitulaci kwantungské armády bylo zajato přibližně 500 000 až 800 000 Japonců¹³⁶, kteří byli posláni do sovětských pracovních táborů na nucené práce a až 10 % japonských zajatců v táborech zemřelo z důvodu podvyživení, zimy nebo špatných hygienických podmínek. Zbytek byl sice postupně navrácen do Japonska, zajatcům se ovšem nikdy nedostalo žádné formy kompenzace ze sovětské ani japonské strany.¹³⁷

Sovětsko-japonská válka a válka v Pacifiku se však nezasloužily pouze o kapitulaci Japonska, ale také o budoucí rozdělení sfér vlivu ve východní Asii. Dle mého názoru je sovětsko-japonská válka příčinou toho, proč je dnes Korea rozdělená 38. rovnoběžkou na dva státy. Právě zde se totiž zastavila Rudá armáda a dále nepokračovala, protože měla dohodu s Američany.¹³⁸ Pokud by Japonsko nekapitulovalo již v polovině srpna a SSSR se tím pádem nezastavil v Mandžusku, na Sachalinu a Kurilách, je zde možnost, že by i přes dohodu s USA dále postupoval přes Hokkaidó až do vnitrozemí Honšú. Je dost možné, že pokud by se tak doopravdy stalo, znali bychom dnes dvě Japonska, stejně jako tomu bylo v případě rozděleného poválečného Německa a Korejského poloostrova, kdy jedna část by byla pod vlivem SSSR a druhá pod vlivem USA. Je rovněž možné, že by SSSR angažoval i v oblasti ostrova Hokkaidó a kompletně by ho začlenil do svého území, jako tomu bylo s jižním Sachalinem a Kurilami. Je možné, že pokud by se dějiny ubíraly tímto směrem, nespokojenost USA z tohoto výsledku války v Pacifiku by mohla vést k občanské a ideologicky motivované válce, která by byla součástí zástupných konfliktů studené války v Asii¹³⁹, nebo by se v dnešní době neřešili územní spory nejen ohledně Kuril, ale i ostrova Hokkaidó.

Na druhou stranu je nutné říci, že USA a SSSR se již na Jaltské a Postupimské konferenci domluvili, co Sovětský svaz za vstup do války získá, a možná proto se USA nebály toho,

¹³⁴ Viz kapitoly Iwodžima a Okinawa.

¹³⁵ COOX, Alvin. *The Pacific War*. s. 376.

¹³⁶ Čísla jsou pouze odhad, neboť na sovětské straně nebyl počet zajatých Japonců řádně dokumentován.

¹³⁷ EBER, Clara. *Songs of Japanese Prisoners of War in the Soviet Union after World War II*. *Vienna Journal of East Asian Studies* [online]. 2019, 11, s. 179–211. ISSN 25217038. s. 180–182.

¹³⁸ Viz kapitolu Operace srpnová bouře.

¹³⁹ Jako byla například válka v Koreji nebo ve Vietnamu.

že by SSSR získalo nějaký větší vliv nad Japonskem. Americká vláda navíc spojenece v regionu potřebovala, neboť se obávala, že ani po kapitulaci japonské vlády se kwantungská armáda nebude chtít vzdát.¹⁴⁰ Japonsko však kapitulovalo po svržení atomové bomby na Nagasaki, a USA se tak podařilo získat vliv na hlavních japonských ostrovech a na jihu Korey. Získali tak důležitého spojence v oblasti východní Asie.

Co se týče samotné kapitulace Japonska, tak po rozhodnutí kapitulovat a po rozhlasovém projevu císaře Hirohita (裕仁) ze dne 15. srpna 1945 vyslali Japonci delegaci z Kjúšú do Manily, kde začalo vyjednávání s USA. Zde bylo rozhodnuto, že kapitulace se nebude řešit pouze s USA, ale o oblastech Mandžuska, Sachalinu a severní Korey budou Japonci vyjednávat se SSSR a o Číně, severní Indochíně a Tchaj-wanu s armádou čínských nacionalistů. Zbýlé vyjednávání o kapitulaci mělo být vedené právě se Spojenými státy americkými a Velkou Británií. Bylo rovněž rozhodnuto, že k formální kapitulaci dojde na palubě americké válečné lodi.¹⁴¹ Už touto akcí bylo dle mého názoru jasně naznačeno, jak bude vypadat poválečné uspořádání regionu východní Asie. Japonci se totiž s kapitulací obrátili na Američany, a ne na SSSR, a bylo proto zjevné, že hlavní ostrovy budou pod správou USA. Navíc kapitulace měla proběhnout de facto na americké půdě.

Formální japonská kapitulace proběhla 2. září 1945 na palubě americké bitevní lodi Missouri. Listina byla nejdříve podepsána všemi členy japonské delegace a také ostatními státy, které se účastnily bojů proti Japonsku na straně Spojenců¹⁴². Za americkou stranu podepsali listinu generál MacArthur a admirál Nimitz. Za sovětskou stranu ji podepsal generálporučík Děrevjanko.¹⁴³

Japonsko po kapitulaci plně připadlo pod americkou správu. Poválečné reformy pak byly řízeny Vrchním velitelem spojeneckých sil¹⁴⁴ (連合国最高司令官, *Rengókoku saikou šireikan*), kterým byl jmenován Douglas MacArthur, a jeho byrokratickým aparátem. Tento americký orgán sídlící v Tokiu během několika let pomohl přeměnit japonský parlamentní systém, ústavu, nastartoval ekonomiku a pomohl k demokratizaci země.

¹⁴⁰ GORDON, David M. Historiographical Essay: The China-Japan War, 1931-1945. *The Journal of Military History* [online]. 2006, 70(1), s. 137–182. ISSN 08993718. s. 176–177.

¹⁴¹ SKRIVAN, Aleš. s. 542–546.

¹⁴² Byla to například Velká Británie, Čína, Austrálie, Nizozemsko nebo Nový Zéland.

¹⁴³ Tamtéž, s. 549–550.

¹⁴⁴ Anglicky nazýván *Supreme Commander for the Allied Powers*, neboli ve zkratce SCAP.

Demokratizace však paradoxně přispěla k urychlení začátku studené války, kterou v regionu uspišila i nově nastolená prosovětská vláda v KLDŘ.¹⁴⁵

K ukončení okupace Japonska mělo dojít již v roce 1947, SSSR však vetoval uzavření mírové smlouvy a okupace tedy trvala až do 28. dubna 1952, kdy už v Korey probíhala první zástupný konflikt studené války. SSSR rozhodnutí ukončit okupaci bojkotoval, neboť Japonsko se po ní stalo významným partnerem a spojencem USA v regionu. Samotná mírová smlouva byla podepsána již osmého září 1951, kdy byla mezi Japonskem a USA také podepsána smlouva o vzájemné bezpečnosti (日米安保条約¹⁴⁶, *Ničibei anpo džójaku*). Ta byla pro Japonsko nepostradatelná vzhledem k faktu, že v devátém článku své nové ústavy se Japonsko vzdalo práva vést válku. V případě obrany proto potřebovalo silného spojence, kterým se pro Japonsko nakonec staly Spojené státy. Smlouva byla podepsána pod podmínkou, že Japonsko zřídí malý počet ozbrojených složek, které bude využívat pouze k obraně ostrovů, a zároveň umožní umístit USA vojenské základny na území Japonska. Vojenské základny i samotné Japonsko pak byly využity jako ideální odrazový můstek pro jednotky USA a OSN během války v Korey.¹⁴⁷

I po ukončení americké okupace však Japonsko zůstávalo pod vlivem USA. V zemi proto mohla dále probíhat demokratizace a následný prudký vzestup ekonomiky, na druhou stranu bylo Japonsko stále závislé na USA vojensky, neboť poválečná situace ve Východní Asii byla značně nestabilní a polarizující. Tím pádem nebylo příliš možné, aby se Japonsko stalo neutrálním státem, neboť nebezpečí hrozilo téměř ze všech stran. Díky americkým základnám v regionu však byla Japonsku zaručena bezpečnost, a mohlo tak zažít své zlaté období ekonomického růstu. Lze jenom spekulovat, jak by to dnes v Japonsku vypadalo, kdyby okupační správa připadla Sovětskému svazu, na základě dalšího vývoje v Mandžusku a severní Korey ovšem usuzuji, že by Japonsko nebylo tak vyspělou zemí jako je teď.

¹⁴⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. s. 170.

¹⁴⁶ Jedná se pouze o zkratku. Celý název smlouvy v japonštině je 日本国とアメリカ合衆国との間の相互協力及び安全保障条約.

¹⁴⁷ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. s. 271–279.

Závěr

Důležitým aspektem při zkoumání historických událostí je dívat se na dané reálie nestranně a objektivně. Takto jsem se ve své práci snažil přistupovat i ke svržení atomových bomb na města Hirošimu a Nagasaki, které jsou i dnes považovány za hlavní důvod konce druhé světové války v Tichomoří. Kapitulace Japonska ovšem byla mnohem komplikovanější záležitostí, ve které figurovalo mnohem více aspektů než jen atomové bomby.

V úvodu této bakalářské práce jsem si uložil za cíl přehodnotit, zda za motivaci Japonska kapitulovat stálo opravdu především svržení atomových bomb. V rámci zkoumání dané otázky jsem se zaměřil hlavně na přezkoumání vojenských operací SSSR v sovětsko-japonské válce, která je v generalizujících zdrojích vynechávána, nebo je zmiňována pouze okrajově. Zároveň jsem se zaměřil ale i na vojenské operace USA v posledních měsících druhé světové války. Obě války jsem pak zasadil do politického a mezinárodního kontextu dané doby, neboť tyto faktory značně ovlivňovaly i následující průběh války.

Byly to totiž právě mezinárodní vztahy, které hrály důležitou roli v tom, jak se druhá světová válka vyvíjela. Nebýt pohraničních potyček SSSR a Japonska ve 30. letech 20. století, které sloužily jako prostředek otestování síly protivníka, tak by pravděpodobně nikdy nedošlo k rozhodnutí podepsat pakt o neútočení, na který Japonsko i Sovětský svaz během svých válek ve 40. letech 20. století spoléhali. Dle mého názoru pakt o neútočení pravděpodobně hrál roli i v rozhodnutí Japonců dále v konfliktu pokračovat, neboť jim dával jistý pocit bezpečí a možnost soustředit se pouze na jednoho nepřítele.

S postupem války bylo jasné, že se Japonsko i přes postup spojeneckých vojsk nehodlá vzdát, a americkým velením bylo rozhodnuto, že dojde ke svržení atomové bomby na Hirošimu. Její důsledky byly strašlivé, a svržení část vedení Japonska pravděpodobně přesvědčilo o tom kapitulovat, stále však převládal hlavně konsensus nevzdávání se a pokračování ve válečném konfliktu za každou cenu. Je diskutabilní, zda bylo Japonsko v tomto období ještě schopno bránit své mateřské ostrovy, neboť většina zkušené vojenské síly sídlila v Mandžusku, avšak vláda je neměla jak přepravit zpět na ostrovy. Navíc byt' byly atomové bomby něčím nevídaným a svou ničivou silou předčily

veškeré konvenční zbraně, stále nenapáchaly tolik škody jako ostatní americké nálety na japonská města.

Větším šokem pro Japonce pravděpodobně bylo odstoupení Sovětského svazu od paktu o neútočení a následný začátek sovětsko-japonské války. Ward Wilson shrnuje celkovou situaci Japonska ke konci války takto:

V létě 1945 mělo japonské vedení dvě strategie, jak vyjednat konec druhé světové války: Buď přemluvit Sověty (kteří byli v té době neutrální), aby posloužili jako mediátoři konfliktu, nebo vybojovat poslední rozhodující bitvu, která by způsobila americké straně tolik ztrát, že by Spojené státy souhlasily s mírnějšími podmínkami. Oba plány mohly fungovat po Hirošimě, avšak ani jeden z plánů nebyl proveditelný po invazi Sovětů.¹⁴⁸

Někdo by mohl namítnout, že ani samotným počátkem sovětsko-japonské války se nic nevyřešilo, neboť boje v Mandžusku trvaly nějakou dobu, než došlo ke kapitulaci. Je pravda, že stejně jako v případě atomového bombardování Hirošimy zde okamžitě nedošlo ke kýženému výsledku, je však nutné zmínit, že kwantungská armáda za svoji dobu existence několikrát neuposlechla rozkazů a nařízení své vlastní vlády. Jako příklad mohu uvést fakt, že boje v Mandžusku probíhaly až do konce srpna, byť Japonsko oznámilo kapitulaci již 15. srpna 1945.

Tímto stanoviskem však nemíním nijak podkopávat význam amerických operací na konci války. Americká armáda se významně podílela na vyčerpání japonské válečné mašinerie a její nátlak na Japonsko byl nepostradatelný pro kapitulaci. Byť byly atomové bomby dle mého názoru velkým zločinem proti lidskosti, nehledě na to, jak moc si jejich užití racionalizovalo americké velení, i tak jistý morální a psychologický dopad měly, jak na vůdčí složky, tak na obyčejné lidi. Navíc japonské velení si jistě muselo být vědomo toho, že takováto zbraň jim může kdykoliv spadnout na hlavní město.

Po analýze sovětsko-japonské války a posledních měsíců války v Pacifiku lze říci, že za kapitulaci Japonska pravděpodobně nemohla ani jedna ani druhá situace, nýbrž kombinace obou událostí dohromady. Co se týče samotného přínosu pro konec druhé světové války, tak tam situace i po přehodnocení zůstává stejná, významnější roli sehrály určitě Spojené státy. Zároveň však zastávám názor, že vliv sovětsko-japonské války na

¹⁴⁸ WILSON, Ward. The Winning Weapon?: Rethinking Nuclear Weapons in Light of Hiroshima. *International Security* [online]. 2007, 31(4), s. 162-179. ISSN 01622889. s. 163.

kapitulaci Japonska by v učebních materiálech neměl být opomíjen, neboť bez vstupu Sovětského svazu do konfliktu s Japonskem by druhá světová válka pravděpodobně trvala mnohem déle, a přinesla by spoustu dalších obětí.

Summary

The aim of this thesis is to describe and compare the impact of US and USSR military operations against Japan during the last months of World War II and to evaluate their impact on the surrender of Japan and the end of the war. It deals with the course of the Soviet-Japanese war and the last phase of the war in the Pacific, and then compares the impact of these operations on the surrender of Japan. Another goal of the work is to bring an answer to which of the powers contributed more to an end of the war with Japan. It also deals with Soviet-Japanese and American-Japanese relations before the outbreak of war, the subsequent political reasons that led to the declaration of war, as well as the very surrender of Japan.

Key words: Japan, USA, USSR, atomic bombs, Hiroshima, Nagasaki, Kwantung army, World War II, Pacific War, Soviet–Japanese war

Seznam použité literatury

Sekundární zdroje:

AWSON, Andrew. *Battle Story: Iwo Jima 1945*. The History Press, 2012. ISBN 978-0752465760.

CHAPPELL, John. *Before The Bomb: How America Approached the End of the Pacific War*. 1997. ISBN 9780813119878. s. 116.

COOX, Alvin. The Pacific War. *The Cambridge History of Japan, Volume 6: The Twentieth Century*. 8. vyd. Cambridge University Press, 1988, s. 315–384. ISBN 978-0-521-22357-7.

GLANTZ, David. *When Titans Clashed: How the Red Army Stopped Hitler*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas, 1995. ISBN 0-7006-0899-0.

KUKLÍK, Jan, Jan KUKLÍK a Petr ČORNEJ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy. 4, Nejnovější dějiny*. Praha: SPN, 2005. ISBN 8072351753.

LPEROVITZ, Gar. *The Decision to Use the Atomic Bomb and the Architecture of an American Myth*. London: HarperCollins, 1995.

MOORE, Harriet Lucy. *Soviet Far Eastern policy, 1931-1945*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1945.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Praha: Lidové noviny, 2006. Dějiny států. ISBN 97880710651352.

SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka 1931–1945*. 1997. ISBN 8085983281.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha, Svoboda, 1986. ISBN 25-088-86.

ZEILER, Thomas. *Unconditional defeat : Japan, America, and the end of World War II*. Wilmington: Del: SR Books, 2004. ISBN 9780842029919.

Internetové zdroje:

ARUGA, Tadashi. Reflections on the History of U.S.-Japanese Relations. *American Studies International* [online]. 1994, 32(1), s. 8–16. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41280813>.

BARNES, Kathleen. Japanese-Soviet Friction. *Far Eastern Survey* [online]. 1935, 4(19), s. 148–152. ISSN 03628949. Dostupné z: doi:10.2307/3022455

BERNSTEIN, Barton J. Roosevelt, Truman, and the Atomic Bomb, 1941-1945: A Reinterpretation. *Political Science Quarterly (Academy of Political Science)* [online]. 1975, 90(1), s. 23–69. ISSN 00323195. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2148698>

BRIDGES, Brian. 'An Ambiguous Area': Mongolia in Soviet-Japanese relations in the mid-1930s. *Modern Asian Studies* [online]. 2020, 54(3), s. 730–758. ISSN 0026749X. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/2389550381?accountid=16730>

CECIL, Robert. Potsdam and Its Legends. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* [online]. 1970, 46(3), 455-465. ISSN 00205850. Dostupné z: doi:10.2307/2613222

CLAPSON, Mark. The Conventional and Atomic Bombing of Japan. *The Blitz Companion: Aerial Warfare, Civilians and the City since 1911* [online]. Londýn: University of Westminster Press, 2019, s. 97–188. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctvvgx2r2.11

EBER, Clara. Songs of Japanese Prisoners of War in the Soviet Union after World War II. *Vienna Journal of East Asian Studies* [online]. 2019, 11, s. 179–211. ISSN 25217038. Dostupné z: <https://content.sciendo.com/view/journals/vjeas/11/1/article-p179.xml>

GIANGRECO, D. M. Operation Downfall: The Devil Was in the Details. *NATIONAL DEFENSE UNIV WASHINGTON DC INST FOR NATIONAL STRATEGIC STUDIES* [online]. 1995. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA528442.pdf>

GLANTZ, David M. August Storm: The Soviet 1945 Strategic Offensive in Manchuria. *Leavenworth Papers* [online]. 1984, 1983(7). ISSN 01953451. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a144378.pdf>

GORDON, David M. Historiographical Essay: The China-Japan War, 1931-1945. *The Journal of Military History* [online]. 2006, 70(1), s. 137–182. ISSN 08993718. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3396811>

HASEGAWA, Tsuyoshi. Soviet Policy Toward Japan During World War II. *Cahiers du Monde russe* [online]. 2011, 52(2/3), s. 245–271. ISSN 12526576. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/monderusse/pdf/9333>

KUROMIYA, Hiroaki. The Battle of Lake Khasan Reconsidered. *Journal of Slavic Military Studies* [online]. 2016, 29(1), s. 99–109. ISSN 13518046. Dostupné z: [doi:10.1080/13518046.2016.1129876](https://doi.org/10.1080/13518046.2016.1129876)

Soviet Relations with Japan. *Pacific Affairs* [online]. 1941, 14(3), s. 272–286. ISSN 0030851X. Dostupné z: [doi:10.2307/2752141](https://doi.org/10.2307/2752141)

TINCH, Clark W. *Quasi-War Between Japan and The U.S.S.R., 1937-1939*. *World Politics* [online]. 1951, 3(2), s. 174–199. ISSN 00438871. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2008951>

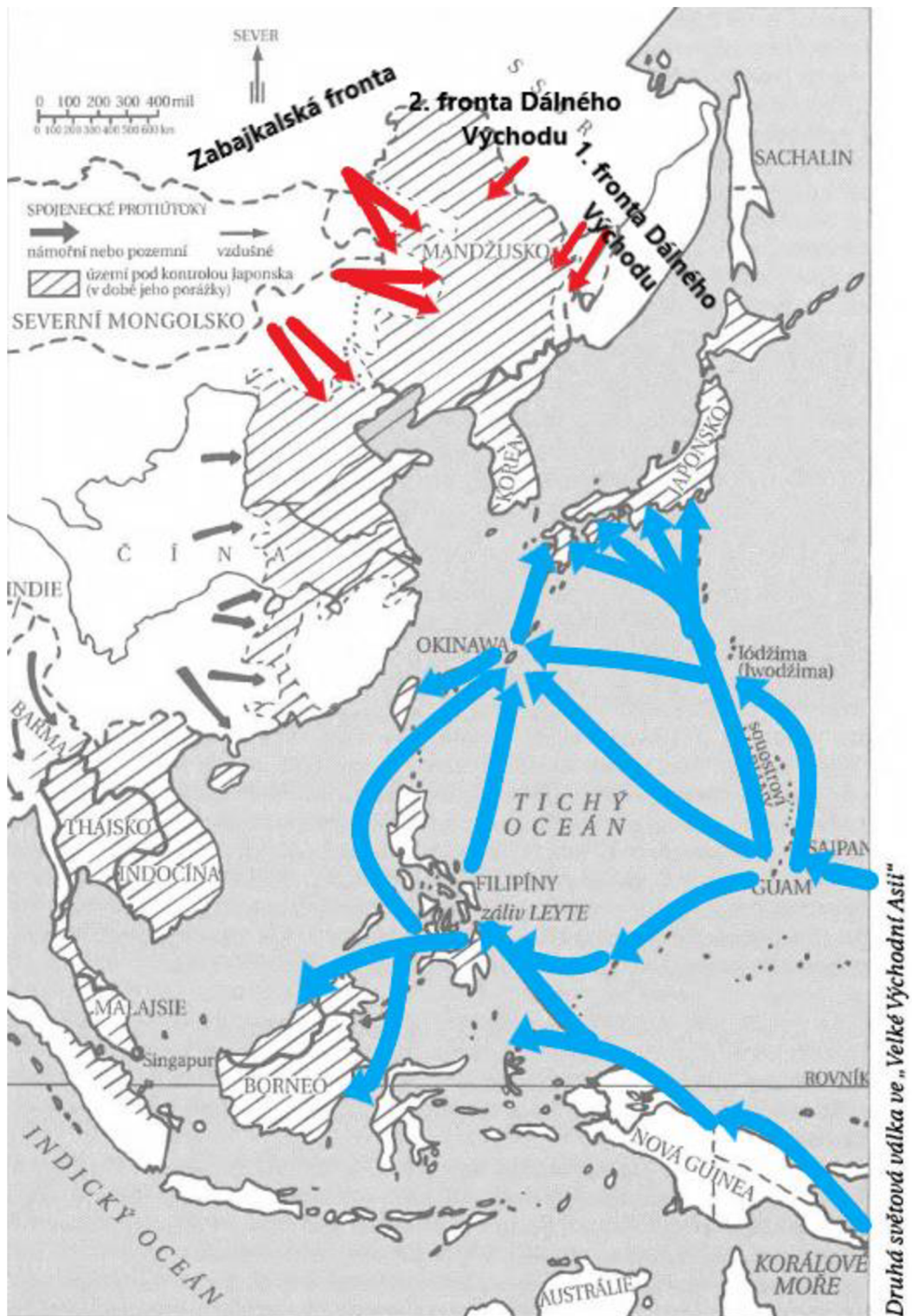
WILSON, Ward. The Winning Weapon?: Rethinking Nuclear Weapons in Light of Hiroshima. *International Security* [online]. 2007, 31(4), s. 162-179. ISSN 01622889.

Yalta (Crimea) Conference (2017) *Yalta (Crimea) Conference* [online]. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=asn&AN=21212549&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

Seznam příloh

Č. 1. Sovětsko-japonská válka a válka v Pacifiku (Podle Reischauer 2006; upraveno)

Přílohy

Č. 1. Sovětsko-japonská válka a válka v Pacifiku (Podle Reischauer 2006; upraveno)